

Magyarország nemzetiségei

[bevezető szerkesztése]

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

**Magyarország
nemzetiségei**

[bolgárok](#)
[cigányok/romák](#)
[görögök](#)
[horvátok](#)
[lengyelek](#)
[németek](#)
[örmények](#)
[románok](#)
[ruszinok](#)
[szerbek](#)
[szlovákok](#)
[szlovének](#)
[ukránok](#)

[A magyarországi
nemzetiségek
története](#)

[m](#) • [v](#) • [sz](#)

Az [2001.](#) évi [magyarországi](#) népszámlálás adatai szerint 442 739 fő, vagyis a lakosság 4%-a vallotta magát valamelyik hivatalosan elismert [nemzetiséghez](#) tartozónak. Becslések szerint azonban a nemzetiségek (nemzeti és etnikai kisebbségek) tagjainak valódi létszáma ennél jóval magasabb: az ország 10 milliós népességének hozzávetőlegesen 8-10%-át teszik ki, igaz ennek a 8-10%-nak nagy része magyar anyanyelvű roma.

Magyarországon 13 törvényben elismert nemzetiség él, ezek között 12 *nemzeti kisebbség*, illetve 1 *etnikai kisebbség*, a cigányság. A [népszámlálások](#), a kisebbségjogi intézmények csak ezen kisebbségek adatait, társadalmi mozgásait mérik és *kisebbségi önkormányzatot* csak ezek az [etnikumok](#) alakíthatnak, mivel ezek azok a népcsoportok, amelyek minimum egy évszázados itt-tartózkodást tudtak igazolni (*történelmi kisebbségek*).

Tóth Ágnes

A magyarországi németek kutatása

Válogatott tanulmányai kötetbe gyűjtésével és kiadásával köszöntötte a Janus Pannonius Tudományegyetem professzorát, a 70 éves Tilkovszky Lorántot. A kötet maga bizonyára megkülönböztetett módon kedves az ünnepelt számára, hiszen egyetemi kollégái, tanítványai ezzel egyszersmind másfél évtizedes oktatói tevékenysége előtt is tisztelgnek.

A mindig is vágyott, ám viszonylag későn megkapott lehetőséget, az oktatást, élete nagy ajándékának tekinti maga az ünnepelt is. Hiszen egyetemi tevékenysége révén kapcsolatba kerülhetett azokkal a tehetséges fiatalokkal, akik nemcsak egy szorgos kutatói életút eredményei iránt érdeklődtek, de akik kérdéseik, észrevételeik, kritikáik, világra való nyitottságuk révén, maguk is jótékonyan hozzájárultak e gazdag életpálya kiteljesedéséhez.

A kötet "bevezetőjeként" a szerző 60. születésnapja alkalmából készített 10 évvel ezelőtti számvetését, illetve az azt kiegészítő, az elmúlt 10 esztendő "eseményeit" feldolgozó visszaemlékezését olvashatjuk. Ebben tudói pályájának főbb állomásait, illetve az általa kutatott és feldolgozott témák kiválasztásának körülményeit, majd visszhangját ismerhetjük meg. A személyes hangú számvetés érzékletesen mutatja meg egy alkotó, önmagával is vívódó tudósi pálya alakulását, s utal a témák kiválasztásánál, és feldolgozásánál akadályt, de legalábbis korlátot jelentő politikai, ideológiai megkötöttségekre.

Aki valamennyire is ismeri Tilkovszky Loránt munkásságát, tudja, kutatói pályája középpontjában Magyarország két világháború közötti történelmének egyes kérdései – revíziós politika és nemzetiségi kérdés, nemzetiségpolitika, a német nemzetiség története, Teleki Pál tevékenysége stb. – állnak. Az először munkahelyi feladatként kapott téma – a Teleki-kormány (1939–1941) belpolitikája – feldolgozása, majd a korszak iránt mind jobban kiteljesedő személyes érdeklődés hatására kezdett el ezekkel a kérdésekkel foglalkozni. Tette ezt annak ellenére, hogy a magyarországi nemzetiségek, különösen a német nemzetiség legújabbkori történelmének tudományos igényű feldolgozását még a '60-as években is több körülmény nehezítette.

A második világháborút követő évtizedekben a magyarországi kisebbségi kutatások témáját, módszerét, valamint eredményeit az éppen aktuális nemzetiségpolitika célkitűzései a tisztán tudományos diszciplínák érvényesülését pedig a marxista ideológia változó szigora befolyásolta. A német nemzetiség történetével foglalkozó kutatásokat több évtizeden keresztül tovább nehezítette az a szemlélet, amely a két világháború között és a háború alatt játszott szerepük miatt kollektíve fasisztának, így bűnösnek bélyegezte őket. Az 1945–1948 között folyamatosan elszenvedett jogsérelmek, valamint a németek mintegy felének Németországba telepítése hosszú ideig éreztette hatását társadalmi integrációjuk minden – így kulturális, történelmi identitásuk őrzése – területén.

Az '50-es évek végétől, a '60-as évek elejétől a személyi kultusz felszámolása, valamint az ideológiai nyitás következtében a nemzetiségi kérdésben több – az MDP Központi Vezetősége 1956. május 21-i állásfoglalása, az MSZMP Politikai Bizottsága 1958. október 7-én, valamint 1968. szeptember 17-én hozott határozata – politikai deklaráció is született. Ezek egyrészt elutasították a nemzetiségi kérdéssel szemben megnyilvánuló, a hatalom korábbi szándékát tükröző közömbösséget, másrészt – ezt tompítandó – hangsúlyozták, hogy az nem tartozik a legfontosabb problémák közé. Annak ellenére, hogy ezek a határozatok közvetlenül nem foglaltak állást direkt módon a nemzetiségi kutatások mellett, hatásukat tekintve mindenképpen pozitívan értékelhetők.

A társadalmi, politikai érdeklődés homlokterébe került a kisebbségi kérdés a szomszédos országokban élő magyarság helyzete miatt is, akiket a diszkriminatív, aktív és direkt asszimilációs nemzetiségi politika következtében életkörülményeik jelentős romlása és az identitásvesztés fenyegetett. A magyar kormány, nem utolsósorban a hazai társadalom elégedetlenségének hatására kénytelen volt ezekre a politikai törekvésekre reagálni. A negatív hatásokat mindenekelül az aktívabb hazai nemzetiségpolitikával, a kisebbségek híd-szerepének, a kölcsönösség elvének hangsúlyozásával kívánták ellensúlyozni. Az már egy más kérdés, hogy az elképzelés nem vált be, hisz a magyarországi nemzetiségek – román, szlovák, délszláv – sem számbelileg, sem nemzeti öntudatban nem jelenthettek olyan ellentételt, amiért a szomszédos országok érdemesnek látták volna feladni a területükön élő nagyszámú, öntudatos magyarsággal szemben folytatott diszkriminációs politikájukat. S mint ahogyan arra éppen Tilkovszky Loránt mutatott rá, a magyarországi németek pedig csak annyiban lettek beillesztve ebbe az ún. híd-koncepcióba, amennyiben számítottak rájuk a Német Demokratikus Köztársasággal fennálló jó kapcsolatok erősítésében. A Német Szövetségi Köztársasággal egészen 1987-ig, az államközi egyezmény megkötéséig semmiféle kapcsolatot nem ápolhattak, onnan segítséget nem kaphattak.

A '70-es években érvényesülő további kedvező hazai belpolitikai változások tették lehetővé az 1945 utáni társadalmi, történelmi kérdések tudományos igényű feldolgozásának megkezdését. Ez, illetve az általános európai politikai enyhülés, valamint a nemzetiségi kutatások világszerte tapasztalható reneszánsza újabb eredményeket hozott a magyarországi kisebbségi kutatások területén is. Egyrészt a korábban megkezdett munkák nem maradtak torzóban, a kutatások időhatárai, témái számottevően kibővültek, és megeremtődött a kisebbségi kutatások intézményes háttere is.

A kisebbségi kutatások háttérterébe adó általános folyamatok és összefüggések hangsúlyozzák igazán azokat az eredményeket, amelyek Tilkovszky Loránt kutatásai nyomán napvilágot láttak. Bellér Béla mellett ő volt az egyetlen tudós, aki a sokszor korlátozott kutatási lehetőségeket maximálisan kihasználva, szisztematikusan kezdett foglalkozni a hazai németiség legújabbkori történelmével. A korábban megkezdett kutatások eredményeként a '60-as évek végétől kezdve számos szaktanulmány, monografikus feldolgozás jelent meg munkája nyomán. Ezek elsősorban a német nemzetiség két világháború közötti történetének kérdéseit – Németország és a magyarországi német kisebbség viszonya a '20-as, '30-as években –, valamint nemzetiségpolitikánk több szempontú részletes bemutatását – a magyar külpolitikai törekvések és a nemzetiségpolitika összefüggései, a Bethlen-, a Gombös-, a Darányi-, a Bárdossy-, a Kállay-kormány időszakában – tárgyalták. Az évtizede megkezdett munka eredményeként jelenhetett meg 1974-ben az SS-toborzások magyarországi eseményeit bemutató kötet. Különös jelentőséggel bírt a Volksbund történetének monografikus feldolgozása, tevékenységének bemutatása, a német kisebbség életében játszott szerepének, a korábbiakkal szemben lényegesen differenciáltabb megítélése is.

Ezekhez az eredményekhez – a fentebb már említettek túl – a liberalizálódó hazai kutatási körülmények, a fontos irategyüttesek hozzáférhetővé tétele, valamint a tudományos együttműködés keretében megnyíló külföldi kutatások lehetősége – ezekre több alkalommal és hosszabb ideig volt alkalma Tilkovszky Lorántnak – is hozzájárult.

A kötetbe válogatott tanulmányok révén e gazdag és eredményes kutatói pálya esszenciáját tarthatja tehát kezében az olvasó. Az érintett témák hosszú évtizedekig álltak érdeklődése középpontjában, ezért a szerzőnek lehetősége nyílt arra is, hogy korábbi kutatásainak eredményeit – az újabb források ismeretében – kiegészítve vagy szűkség esetén korrigálva fogalmazza meg e szintetizáló igényű tanulmányokban. A tanulmánykötetbe válogatott írások rendje – értelemszerűen – kronologikus, így tárgyalja a magyarországi németiség XX. századi történelmének legfontosabb kérdéseit.

Külön örömeinkre szolgál, hogy a kötetben több, a német nemzetiség 1945 utáni történetével foglalkozó tanulmány is helyet kapott, jelezve, a szerző immár végképp legyőzte az 1945-ös korszakhatárhoz űződő szorongását. Maga így vall erről: "Egy lényeges hibát mindenestre magam is elkövettem, ami nagyon könnyűvé tette ellenfeleim dolgát. Ugyanúgy, mint a magyar–szlovák relációban, a magyar–német relációban is sokáig vonakodtam átlépni az 1945-ös korszakhatárt. Úgy gondoltam, hogy én az 1919–1945 közötti korszakra vagyok hitelesítve; a továbbhúzódó problémák azon túl már jelentősen megváltozott gazdasági, társadalmi, politikai szituációban jelentkeznek, ezt pedig az erre a korszakra szakosodott kollégáim jobban ismerik. Csakhogy be kell látnom, hogy az 1945-öt közvetlenül megelőző és követő évek átélte eseményei a magyar, szlovák, német emberek tudatában együtt jelentkezők, s tényleges összefüggések sokszor céltudatos, mesterséges felnyitása, differenciálatlan, globális megítélése s ennek tragikus következményei olyan komplexumot képeznek, amelyet éppen hogy a legnagyobb történetlenség egymástól különválasztani."

A '80-as évek végétől lezajló demokratikus átalakulás további ösztönzést jelentett a közelmúlt eseményeinek feltárására, a kisebbségek háború utáni helyzetének elemzésére. Megszűntek a kutatói szabadságot érdemben korlátozó politikai megfontolások, így hozzáférhetővé vált az államigazgatás legfelsőbb szerveinek, a pártok és a különböző belügyi szakigazgatási hivataloknak a forrásanyagai. Ez tette lehetővé, hogy a második világháborút követő népmozgások történéseit immár ne külön-külön, hanem egységes egésként, egy folyamat részeként vizsgálják a szakemberek. A történeti vizsgálódások középpontjába olyan témák kerültek, mint a német nemzetiségűek 1944 végén, 1945 elején történt tömeges Szovjetunióba hurcolása, a magyar kormány és a pártok felelőssége a telepítések végrehajtása során elkövetett törvénysértésekben, a telepítést végző szervek jogköre, működése, törvényen felül állása. Ezzel egy időben Németországban is több olyan kutatási programot szerveztek, amelyek a Duna-medence kisebbségeinek – különös tekintettel a német nemzetiségiekre – történetével foglalkoztak. Ezek a kutatások új, interdiszciplináris vizsgálati szempontjaik, valamint módszertani hasonlóságai révén jótékonyan erősítették egymást, inspirálólag hatottak a szakmai párbeszéd folytatására, és újabb eredményekre is ösztönöztek.

Tilkovszky Loránt az elsők között kapcsolódott be ebbe a folyamatba, így az utóbbi évtized – ebben a kötetben is bemutatott – szakmai vállalkozásai már az 1945 utáni időszakhoz való "bemerészkedés" eredményei.

A malenkij robotra válogatás nélkül elhurcolt svábok sorsának bemutatása, a kitelepítésük, és következményeinek számbavétele, a "mit veszítettünk" kérdésre a válasz megfogalmazása, a zsidók és németek sorsa közötti párhuzamok megvonása, az eltérő időben és más ideológia mentén végrehajtott deportáció és kitelepítés egyező momentumainak bemutatása jelzi, igenis van mit hozzátennie a szerzőnek ezekhez a témákhoz. Kutatási eredményei révén tovább árnyalódik a kép háború utáni történelmünk megannyi kérdésében.

Fontosnak tartom a kötetet záró, "Nemzetiségpolitikai gondolkodás Magyarországon a 20. században" című fejezetet, amely összegző és kitekintő jellegű, s amely az egész kérdéskört folyamatában tekinti át. A függelékben közölt, "A magyarországi németiség 1919–1945 közti történetének kronológiája" a tanulmányokat tartalmilag is jól kiegészíti, és segít eligazodni a különböző, egymáshoz időben sokszor oly közel eső események között.

Tilkovszky Loránt tudományos munkásságának "évgyűri" – ahogyan maga írta egy évtizede – így szaporodtak és szélesedtek egy sok mindent magába ölelő törzské, amelynek kérge alatt itt-ott sebek is hegednek ugyan, de a fa lombjai még dúsak és enyhet adók, s ágaiban a tudományos meg-megújulás, tovább-bontakozás nedvei még élénken kerengenek. – Így maradjon.

Tilkovszky Loránt: Német nemzetiség magyar hazafiság. Tanulmányok a magyarországi németiség történetéből. Pécs, 1997. 261 p.

Tisztelt Látogatónk!

A magyarországi népszámlálásokat elrendelő jogszabályok, a hatályos statisztikai törvények, valamint az összeírások előkészítésében és végrehajtásában közreműködők mindenkor kiemelt figyelmet fordítottak a személyiségi jogok védelmére. Ennek ellenére a nemzetközi politikai események egy alkalommal kikényszerítették a népszámlálási kérdőívek átadását más szervezetnek, statisztikai céltól idegen felhasználásra. A második világháború után a hazai németek kitelepítéséhez az 1941. évi népszámlálás személyi adatait is felhasználták.

A statisztikai célból gyűjtött adatok törvénytelen felhasználása körülményeinek levéltári dokumentumok alapján történő feltárására a 2001. évi népszámlálás előkészítése kapcsán került sor. A kutatás eredményeit 2005-ben **A magyarországi németek kitelepítése és az 1941. évi népszámlálás** című

Geehrte Besucher!

Die Mitarbeiter, die an der Vorbereitung und Ausführung der Rechtsvorschriften über die ungarischen Volkszählungen, der gültigen statistischen Gesetze, sowie des Zensus teilnahmen, legten einen besonderen Wert auf die Persönlichkeitsrechte. Trotzdem erzwangen die internationalen politischen Ereignisse einmal die Übergabe der Volkszählungsfragebögen an andere Organe, zur Verwendung für statistikfremde Zwecke. Für die Vertreibung der Ungarndeutschen wurden nach dem zweiten Weltkrieg auch die persönlichen Daten der Volkszählung von 1941 verwendet.

Die Umstände der gesetzwidrigen Verwendung der statistischen Daten wurden aufgrund von Archivdokumenten während den Vorbereitungen der Volkszählung im Jahr 2001 aufgedeckt. Die Ergebnisse der Forschung wurden 2005 in unserem Buch **Die**

kötetben tettük közzé. A következő összeállítás e kiadvány adatait tartalmazza. Az első részben a korabeli (magyar nyelvű) dokumentumok közzétételével célunk a hazai állami szervezetek, elsősorban a Központi Statisztikai Hivatal szerepének bemutatása a kitelepítések előkészítésében és végrehajtásában.

A második részben a kitelepítés befejeztekor készített, csaknem hiánytalanul előkerült névjegyzékek adatait foglaljuk statisztikai táblázatokba, összevetve az 1941. és az 1949. évi népszámlálásból a hazai németek számára vonatkozó adatokkal. Amíg a kötet csak magyar nyelven készült el, az itt közzétett táblázatok magyar és német nyelven is rendelkezésre állnak. A kötet táblázatait településregiszterrel és – az 1949. évi közigazgatási beosztás szerinti 3347 magyarországi város, község – településenként önálló oldalra összegyűjtött adataival is kiegészítettük.

Vertreibung der Ungarn-deutschen und die Volkszählung von 1941 veröffentlicht Die Zusammenstellung enthält die Daten dieser Publikation.

Der zweite Teil beinhaltet statistische Tabellen über die Daten der Namensverzeichnis, die nach der Vertreibung zusammengestellt wurden und fast vollzählig zu Vorschein kamen. Die Tabellen vergleichen die Daten über die Zahl der Ungarndeutschen entsprechend der Volkszählung von 1941 und 1949. Während das Buch nur in ungarischer Sprache erschien, stehen die hier veröffentlichten Tabellen in deutscher und ungarischer Sprache zur Verfügung. Die Tabellen des Buchs wurden mit einem Siedlungsregister und mit den gesammelten Daten jeder einzelnen Siedlung; laut dem Verwaltungsregister 1949 insgesamt 3347 ungarische Städte und Gemeinden – auf einer eigenen Seite ergänzt.

Megjelent a magyarországi németek kitelepítéséről szóló rendelet

1945. december 30.

A „Magyar Közlöny” szombati számában megjelent a magyarországi német lakosságnak Németországba való áttelepítéséről szóló rendelet, amely szerint Németországba áttelepülni köteles az a magyar állampolgár,

aki a legutolsó népszámlálás és összeírás alkalmával német nemzetiségűnek

vagy anyanyelvűnek vallotta magát, aki magyarosított nevét visszánémetesítette,

aki a Volksbundnak vagy SS-nek tagja volt.

A rendelkezés *nem vonatkozik* az áttelepülésre köteles magyar anyanyelvű és nemzetiségű házastársára, kiskorú gyermekeire, közös háztartásban élő felmenőkre, ha azok 65. életévüket 1945. december 15. előtt betöltötték.

Kivételek azok, akik

cselekvő tagjai voltak valamely demokratikus pártnak vagy 1940 óta valamelyik

szakszervezetnek, továbbá azok is, akik bár német anyanyelvűeknek

vallották magukat, de igazolni tudják, hogy a magyar nemzethez való hűségük

miatt üldöztetést szenvedtek.

A mentességek kiterjednek a hozzátartozókra is.

Az áttelepülésre kötelezettek ingatlan és ingó vagyonát a rendelet hatálybalépésének napjától kezdve zár alá vettnek kell tekinteni.

Az áttelepülésre kötelezett személyeket összeírják. A névjegyzékbe felvettek lakóhelyüket nem hagyhatják el, akik e tilalmat megszegik, azokat internálják.

*

A kelet- és délkelet-európai németiség kitelepítését tudvalevőleg a három szövetséges nagyhatalom határozta el a potsdami konferencián. Ennek a határozatnak a végrehajtására kerül most sor; a felelősséget a rendelkezésekért végső fokon a „három nagy” viseli, mert hiszen ez az ő békerendező politikájuknak integráns része.

Kétségtelen, hogy a magyarországi svábság jelentős része igen aktívan részt vett a náci mozgalmakban, és az SS-terrorbandák java is az ő soraikból került ki. Mi ennek ellenére fenntartottuk és fenntartjuk azt az álláspontunkat, hogy a bűnösök bűnhődjenek, és senkit csupán azért, mert valamely nemzetiséghez, fajtához vagy anyanyelvi csoportozhoz tartozik, ne érjen ítélet. Ellenezzük a kollektív felelősségre vonást, bárhol, bármikor történik is. Ha a svábok 90%-a bűnözött, akkor büntessék meg ezt a 90%-ot, de ne a 100%-ról kimondott ítélet alól adjanak 10% méltányos mentesítést. Sajnos azonban ez az eljárás az adott politikai viszonyok között nem bizonyult keresztlvithetőnek, részben azért nem, mert az összes bevezetett bűnösségmegállapítási eljárások a sváb településeken siralmas eredménnyel végződtek – a gonosztevők jórészt egymást igazolták.

Hogy a kormányrendelet felépítése minden tekintetben szerencsés-e, azt most nem vizsgáljuk; ne felejtjük el azt sem, hogy végeredményben egy háromhatalmi utasítás kötött marsrutáját kellett betartani, s ez egyszerűen nem nyújtott lehetőséget másra, mint kollektív eljárásokra. Ezekkel szemben elvi álláspontunkat fenntartjuk.

Igen lényeges már most az, hogy a mentesítések valóban tisztességesen vitessenek keresztül: senki ne részesüljön benne, aki meg nem érdemli, viszont mindenki megkapja, akit valóban megillet. A Szociáldemokrata Párt helyi szervezetei ezt ellenőrizni fogják, és gondoskodni fognak arról is, hogy az áttelepítési akció, a vagyonok zár alá vétele és a többi rendelkezés ne adjon alkalmat senkinek a zavarosban való halászásra.

(Közli: Népszava, 1945. december 30. 1. o.)

Svábok, magyarok a háború után

A háború utáni időszakról szóló történelmi irodalomban gyakori az az állítás, hogy a sváb-kérdés Magyarországon az 1945. augusztusi Potsdami értekezlet nyomán merült fel, s hogy Magyarországon a svábok kitelepítését főleg szovjet kezdeményezésből és szovjet nyomásra hajtották végre. Ez nem teljesen pontos. Potsdamban ugyan a nagyhatalmak döntöttek arról, hogy a német kisebbséget kitelepítik Csehszlovákiából, Lengyelországból és Magyarországról, de a kisgazdapárti Balogh István szerkesztette Magyar Nemzet már jóval a Potsdami értekezlet előtt, sőt, a háború befejezése előtt közölte, hogy „a kormány egyik legfontosabb feladatának tartja a svábkérdés igazságos, de gyökeres megoldását”, és ezért Miklós Béla miniszterelnök külön minisztertanácsot fog egybehívni, amelynek tárgya a telepítés kérdésének megoldása és ezen belül kerülnek megoldásra a német származásúak, különösen a volt volksbundistákkal szemben hozandó intézkedések. /1/

"Takarodjanak - úgy, ahogy jöttek"

Népszámlálási adatok szerint a németek száma Magyarországon akkor meghaladta az ötszázat

Kitelepítés - A németek deportálásának nyers gazdasági okai voltak

A félmillió német nemzetiségű magyar kisemmizésének, megalázásának, végül kiűzésének hatvanadik évfordulóján nyílt szimbolikus, megrázó kiállítás a Terror Házában.

"Rettegve jártak a szomszédaink a községházára ellenőrizni, szerepel-e a nevük a listán" - emlékszik vissza Kalász Márton költő, a Magyar Írószövetség elnöke az 1946-48 közötti évekre, amikor dél-baranyai szülőfalujában, Somberekben még kisgyerekként tanúja volt a kitelepítéseknek. Német anyanyelvű kislányként nemzetiségi iskolába járt, „aminek semmi köze nem volt a nemzetiszocializmushoz, egyszerűen csak az iskolatörvény lehetővé tette, hogy azokon a településeken, ahol valamely nemzetiség többségben volt, a gyerekek az anyanyelvükön is tanulhassanak” - teszi hozzá sietve. A Kalász család szerény anyagi körülmények között élt. A svábellenes propaganda mögött rideg gazdasági érdekek húzódtak, ezért maradhettek Magyarországon. „Egyszerű oka van annak, hogy megúsztuk a kitelepítést: az a kis vityilló, amiben laktunk, nem kellett senkinek” - meséli Kalász Márton azokról az időről, amikor Tolna és Baranya megyében a bukovinai székelyeket a jómódú svábok házaiba költöztették.

Kalász Márton elmesélte: a módosabb házakat megjelölték, a rendőrök pedig közölték az ezekben lakó német családokkal: fél órájuk van arra, hogy egy batyuba összegyűjtsék legszükségesebb holmijukat, és elhagyják otthonukat. A betelepítés miatt .gyakorlatilag hajléktalanná vált családok rokonoknál, préházakban húzták meg magukat, sok svábnak volt egy „magyarja”, aki szállást és ételt adott a munkáért cserébe.

A kitelepített magyarországi németek két-három hetes vonat-útja nagyjából ugyanolyan körülmények között zajlott, mint ahogyan a zsidókat szállították a koncentrációk

táborokba vagy munkatáborokba. Az egyes politikai pártok hatalmi céljaik elérésére kívánták felhasználni a hazai német kisebbség vagyonát. Kaszolgálatra. A párhuzam sok helyen tetten-érhető: a marhavagonokba zsúfolt német nemzetiségűek is rettegtek, hogy elgázo-síjtják őket, fogalmuk sem volt, melyik város lesz a végállomás, vagyonuk utolsó darabjait gyakran elkobozták a feketéző katonák és rendőrök.

A kontinensen kitelepített húszmillió emberből 13 millió volt német nemzetiségű. A 20. század legnagyobb népvándorlása Magyarországot sem kerülte el: az internálási rendeletek hatálya alá 530 ezer sváb-magyar tartozott, közülük Németország amerikai zónájába (a későbbi NSZK-ba) csaknem 117 ezren kerültek, a szovjet zónába (a későbbi NDK-ba) pedig ötvenezeren. Az elűzött, elmenekült, kitelepített magyarországi németek számát 200-220 ezerre becsülik, de azok közül is, akik nem kerültek fel a kitelepítési listákra, sokan elhagyták az országot vagy letagadták származásukat. Az 1949-es népszámlálás alkalmával alig valamivel több mint 22 ezren válaszolták azt a kérdézbiztosoknak, hogy német anyanyelvűek, és mindössze 2600-an vallották be, hogy német nemzetiségűek. „A második világháborút követően mind az ideiglenes kormány, mind pedig az egyes pártok elvi okokra hivatkoztak: háborús bűnökre, a nagyhatalmak nyomására, valamint az idegengyűlölet szította magyar igényre” - mondta Tóth Ágnes, az MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézetének igazgatóhelyettese azon a konferencián, amelyet a Terror Háza szervezett a német nemzetiségűek internálásának 60. évfordulójára.

Az érdekeltek a kollektív büntetést javarészt a magyarországi németek Volksbund-tagságára hivatkozva alapozták meg. Ma már tudható, hogy a Volksbund-hoz kevesen csatlakoztak meggyőződésből. Tóth Ágnes hangsúlyozta: az ideológiai indokoknál sokkal nagyobb súllyal esett latba, hogy az egyes politikai pártok hatalmi céljaik elérésére kívánták felhasználni a hazai német kisebbség vagyonát. A hazai németiség felelősségre vonásának valós oka jól felfogott gazdasági és politikai érdek volt. Az 1945 márciusában meghozott földreformrendelet kimondja: „el kell kobozni a hazaárulókat, a nyilas, a nemzetiszocialista vezetőket, a Volksbund-tagokat, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait”. A tágan értelmezhető törvénnyel lehetővé vált, hogy figyelmen kívül hagyják a személyes felelősséget, és hoz-szadalmal egyéni bírósági eljárásokra sem volt többé szükség.

A kismizéstől már csak egy lépés volt kiűzetésük. A szövetséges nagyhatalmak potsdami konferenciája 1945 augusztusában végül döntött az európai német lakosság kitelepítéséről. Gyöngyösi János külügyminiszter ugyan helytelenítette az etnikai alapú kollektív büntetések minden fajtáját, de kormánya négy hónap múlva már rendeletben mondta ki a svábok Németországba való áttelepítését.

Az első áttelepülő családot 1946 januárjában vagonírozták be Budaörsön, hat héten belül hét transzport indult útnak Németországba. Budapestről közel ötezer, Budaörsről több mint nyolcezer fő, Soroksárról majdnem négyezer, Bácsalmásról 5100, Zsámbékról háromezer személy. Néhány hónapon belül 110 ezer embert telepítettek ki? számuk 1948 nyaráig meghaladta a 200 ezret. A szülőházájukból elűzött idősebb svábok évekig reménykedtek a hazatérésben.

Kétszázhuszezer bátyus német sorsa

TERROR HÁZÁBAN rendezett konferenciával egy időben időszaki kiállítás nyílt Német sors Európában - sváb sors Magyarországon címmel. A koporsóra hasonlító faladák fölött batyuk lógnak, azt szimbolizálva: 220 ezer embert űztek ki szülőföldjéről úgy, hogy csupán legszükségesebb holmijaikat vihették magukkal. Az erős fehér fényvel megvilágított régi napilapokban közzétett népi listákból és a „svábkérdésről” megjelent cikkekből készített montázs. A KÉPET a kitelepítésekről készült archiv fotók teszik teljessé. A kiállításon bemutatnak egy dokumentumfilmet is, amelyben a deportáltak visszaemlékezéséből ismerhetjük meg katasztrófájuk történetét.